

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Olsztynie

LOL.410.001.03.2016
P/16/058

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Olsztynie
ul. Artyleryjska 3e, 10-165 Olsztyn
T +48 89 678 82 00, F +48 89 678 82 30
lol@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-69, 10-950 Olsztyn

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/058 – Zapobieganie bezdomności zwierząt
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Olsztynie
Kontrolerzy	Janusz Dobek, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 98786 z dnia 19 stycznia 2016 r. Piotr Koszczał, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 98788 z dnia 19 stycznia 2016 r. Marek Skorupski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 99762 z dnia 3 marca 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-4 i 181-182)
Jednostka kontrolowana	Schronisko dla bezdomnych zwierząt w Radysach, Radysy 13, 12-230 Biała Piska (dalej: „Schronisko”)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Zygmunt Dworakowski, prowadzący działalność gospodarczą (dalej: „Zygmunt Dworakowski” lub „Podmiot prowadzący”)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

W badanym okresie¹ Podmiot prowadzący zapewnił właściwe warunki bytowania bezdomnych zwierząt (psów) w Schronisku. Pomieszczenia i wybiegi w Schronisku umożliwiały zwierzętom swobodne poruszanie się, a także zapewniły minimalne warunki dobrostanu (osłony przed zimnem, opadami, wiatrem). Prawdłowo ewidencjonowano przejęte zwierzęta oraz znakowano je w sposób umożliwiający ich identyfikację. Psom w Schronisku zapewniono również odpowiednie żywienie oraz opiekę weterynaryjną. Odlawianie bezdomnych psów odbywało się przy pomocy właściwego sprzętu, który nie stwarzał zagrożenia dla ich życia i zdrowia oraz nie zadawał cierpienia zwierzętom, a środki transportu przystosowane były do przewozu zwierząt. Pracownicy Schroniska posiadali przygotowanie i przeszkolenie w zakresie opieki nad zwierzętami, a ich kwalifikacje do wyłapywania były potwierdzone przez Powiatowego Lekarza Weterynarii w Pisz (dalej „PLW”). Prowadzono ewidencję księgową kosztów oraz przychodów pochodzących ze środków gmin, a także ich rozliczanie zgodnie z zawartymi umowami z gminami.

Do stwierdzonych nieprawidłowości należały:

- odlawianie i transport bezdomnych zwierząt w badanym okresie na terenie 74 gmin bez zezwoleń organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami, wydanych w trybie art. 7 ust. 1 pkt 3 i ust. 6 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach²,
- błędne zastosowanie do rozliczenia z Gminą Kruklanki niewłaściwej stawki za utrzymanie jednego psa, powodujące zawyżenie i nienależne uzyskanie wynagrodzenia w kwocie 1215 zł, zwróconego w trakcie kontroli NIK na rachunek ww. gminy.

¹ Kontrolą objęto lata 2014-2016 (do dnia zakończenia kontroli), przy czym zakłada się pozyskanie danych do celów porównawczych z lat wcześniejszych 2012-2013 oraz możliwość wykroczenia poza wskazany okres, w przypadku badania sposobu realizacji wniosków pokontrolnych NIK

² Dz. U. z 2016 r., poz. 250 j.t.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Działalność Schroniska, w tym zapewnienia właściwych warunków bytowania zwierząt

Opis stanu
faktycznego

1.1. Podmiot prowadzący wykazany jest w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej prowadzonej przez Ministerstwo Rozwoju, jako „Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt Dworakowski Zygmunt”. Posiada również zezwolenie Burmistrza Białej Piskiej, wydane na podstawie decyzji administracyjnej z dnia 25 stycznia 2007 r., na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami na terenie obszaru administracyjnego Gminy Biała Piska oraz na prowadzenie własnego schroniska dla bezdomnych zwierząt we wsi Radysy 13. Ponadto, według stanu na dzień 16 lutego 2016 r., Podmiot prowadzący posiadał zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami, wydane przez organy wykonawcze 20 gmin.

1.2. Działalność Schroniska była nadzorowana przez PLW na mocy jego decyzji nr 2/2004 z 10.11.2004 r., zmienionej decyzją nr 2/2007 z 21 sierpnia 2007 r. o wpisie Schroniska do ewidencji podmiotów nadzorowanych, wydanej na wniosek Zygmunta Dworakowskiego (pod numerem identyfikacyjnym 28168602).

(dowód: akta kontroli str. 5-31 i 298)

1.3. W Schronisku spełnione były warunki określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt³ (dalej: „rozporządzenie z 23.06.2004 r.”). Przeprowadzone oględziny stanu technicznego i sanitarnego Schroniska oraz warunków bytowania zwierząt, z udziałem powołanego przez kontrolerów NIK specjalisty (lekarza weterynarii) wykazały m.in., że:

- Schronisko zlokalizowane jest w miejscu oddalonym co najmniej o 150 m od najbliższych budynków (§ 1 ust. 1 ww. rozporządzenia),
- teren Schroniska był ogrodzony, a ścieżki między pawilonami składających się z boksów wraz z powierzchnią do swobodnego poruszania się (wynoszącą od 4,5 do ok. 14 m²) były utwardzone kostką brukową (§ 1 ust. 2),
- boksy dla psów oddzielone były przegrodami uniemożliwiającymi wzajemny kontakt z innymi psami (prefabrykatami betonowymi oddzielającymi poszczególne boksy i siatką od strony alejek), niepowodującymi urazów lub kontuzji u zwierząt oraz uniemożliwiającymi ich ucieczkę, a także zapewniające swobodne poruszanie się i stały dostęp do wody pitnej (§ 4 ust. 1 i 2 pkt 1b i pkt 2 i ust. 3). Legowiska w boksach znajdujących się w pawilonach o powierzchni ok. 2,5 m² miały zadaszenie z blachy falistej, bez izolacji, podłogę z desek, przegrody pionowe z płyty izolującej. W większości legowisk z zewnątrz była widoczna słoma. Spośród 704 boksów z powierzchnią, w 603 z nich podłogiem był droбноziarnisty piasek, a pozostałe 101 wybiegi wyłożone były płytkami terakoty,
- w Schronisku wyodrębniono pomieszczenia przeznaczone do: wykonywania zabiegów leczniczych i chirurgicznych; izolowania zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę; utrzymywania zwierząt zdrowych (osobno dla samców i samic oraz młodych oddzielonych od matek); przechowywania produktów leczniczych weterynaryjnych i wyrobów medycznych; przechowywania środków dezynfekcyjnych; przechowywania karmy oraz do celów socjalnych i kwarantanny zwierząt, a także wyodrębnione boksy zapewniające separację zwierząt agresywnych (§ 2 ust. 1 pkt 1-8 i ust. 2 pkt 1 i 3),

³ Dz. U. Nr 158., poz. 1657

— w Schronisku znajdowała się chłodnia do czasowego przetrzymywania zwłok zwierząt (§3).

Dwie osoby zatrudnione w Schronisku przez Zygmunta Dworakowskiego zostały przeszkolone w zakresie postępowania ze zwierzętami oraz przepisów o ochronie zwierząt (§ 8 ww. rozporządzenia). W niedziele i święta w Schronisku opiekę nad zwierzętami zapewniały osoby znajdujące się na dyżurach.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Przeprowadzone w dniu 4 marca 2016 r. przez kontrolerów NIK oględziny wykazały m.in. uszkodzone ogrodzenie Schroniska z siatki drucianej (stwierdzono w nim cztery dziury, przez które mógł przedostać się pies). Podmiot prowadzący wyjaśnił, że prawdopodobnie zrobiły je psy okolicznych rolników, chcąc dostać się do jedzenia. Dziury te niezwłocznie po oględzinach naprawiono. Zdaniem NIK, sytuacja taka wskazuje na potrzebę bieżącego sprawdzania stanu jego ogrodzenia, a także konieczności trwałego zabezpieczenia ogrodzenia od strony podłoża.

(dowód: akta kontroli str. 32-55,305-315 i 324-326)

Opis stanu
faktycznego

1.4. Z przedłożonej kontrolerom NIK dokumentacji związanej z kontrolami przeprowadzonymi w Schronisku wynika, że w badanym okresie Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Pisz (dalej: „PIW”) dwukrotnie skontrolował Schronisko⁴ (w dniach 28 listopada 2014 r. i 9 lipca 2015 r.), pod kątem jego stanu technicznego i sanitarnego, jak również warunków przebywania zwierząt. Ich wyniki nie wykazały jakichkolwiek nieprawidłowości w funkcjonowaniu Schroniska.

Z prowadzonej w Schronisku książki kontroli wynikało ponadto, że przedstawiciele gmin, z którymi Podmiot prowadzący podpisał umowy, dokonali 27 kontroli w 2014 r. i 26 kontroli w 2015 r. Z dokonanych wpisów przez przedstawicieli gmin wynikało, że dobrostan psów był zachowany, znajdowały się w dobrej kondycji i nie stwierdzono nieprawidłowości. Sprawdzano też znakowanie psów, dokonując na tej podstawie ich identyfikacji. W tym zakresie również nie stwierdzono nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 56-75)

1.5. Podmiot prowadzący zapewnił psom przebywającym w Schronisku możliwość swobodnego poruszania się. Podczas oględzin nie stwierdzono przypadków nadmiernego zagęszczenia zwierząt w boksach (znajdowało się od jednego do sześciu psów w jednym boksie). Na terenie Schroniska znajdowało się dodatkowo 10 wybiegów rekreacyjnych, na których było od kilku do maksymalnie 30 psów. Każdy z tych wybiegów był wyposażony w pomieszczenie zadane o wymiarach ok. 12 x 2 m z czterema wejściami lub o wymiarach 6 x 2 m z 2-3 wejściami. Boksy oraz wybiegi rekreacyjne pozwalały na realizację zachowań właściwych dla przebywających na nich gatunków zwierząt. Spełniono zatem wymogi określone w § 4 ust. 3 i § 5 rozporządzenia z 23.06.2004 r.

W trakcie oględzin nie stwierdzono przypadków przebywania zwierząt chorych, słabszych i okaleczonych na wybiegach ogólnych. Stwierdzono również, że psy nie miały obrażeń wskazujących na to, że mogły być bite. Na wybiegach osobno trzymano niekastrowane samce i samice, natomiast zwierzęta wykastrowane były trzymane razem.

(dowód: akta kontroli str. 32-55, 120-121)

1.6. Wszystkie boksy dla zwierząt były utrzymane w czystości, tj. w miarę potrzeb sprzątane na bieżąco, w celu zapobieganiu zaleganiu odchodów, resztek karmy i innych odpadów, a także okresowo dezynfekowane. Wydzielone w poszczególnych boksach legowiska stanowiły osłonę od wiatru i zapewniały zwierzętom możliwość schronienia się przed opadami atmosferycznymi i przed słońcem. W celu natomiast

⁴ Protokół kontroli Nr 3/sch/2014 z 28 listopada 2014 r. i protokół kontroli Nr 2/sch/2015 r.

ogrzania zwierząt w okresie zimowym legowiska (w trakcie kontroli NIK) były wyścielane słomą, która była czysta i sucha.

(dowód: akta kontroli str. 32-73)

1.7. W Schronisku psy karmione były raz dziennie (o stałej porze) mięsem z odpadów poprodukcyjnych z rzeźni z domieszką śruty zbożowej. W poszczególnych boksach karma ta była podawana w jednym pojemniku, w ilości uwzględniającej liczbę psów w danym boksie. Z rejestru zużycia karmy wynikało, że średnia ilość karmy na dobę na jednego psa wynosiła 0,9 kg. Wg specjalisty (lekarza weterynarii) uczestniczącego w oględzinach Schroniska, taki rodzaj karmy oraz jej ilość była właściwa dla znajdujących się tam zwierząt i odpowiednia pod względem zapotrzebowania w białko, węglowodany i tłuszcze.

(dowód: akta kontroli str. 32-55, 76-82)

1.8. W badanym okresie Podmiot prowadzący, zgodnie z wymogami § 7 ust. 1 i ust. 3 rozporządzenia z 23.06.2004 r., zapewnił psom przebywającym w Schronisku opiekę weterynaryjną w zakresie: kontroli stanu zdrowia, profilaktyki i leczenia oraz zwalczania pasożytów wewnętrznych i zewnętrznych, a także wykonania szczepień przeciwko wściekliźnie. Przeprowadzano ją m.in. w stosunku do zwierząt przywożonych do Schroniska i poddawanych obowiązkowej 14 dniowej kwarantannie. Szczepieniom przeciwko wściekliźnie poddawane były tylko psy zdrowe, natomiast chore lub osłabione szczepiono w późniejszym terminie, tj. po wyzdrowieniu. Profilaktyka zdrowotna realizowana była ponadto w stosunku do psów dorosłych i szczeniąt przebywających w budynku szpitalnym Schroniska w przypadkach kiedy stan zdrowia tych zwierząt na to pozwalał oraz w stosunku do pozostałych psów, zgodnie z harmonogramem szczepień wynikającym z kart ewidencyjnych.

Opiekę weterynaryjną sprawował lekarz weterynarii zatrudniony na podstawie umowy zlecenia (od grudnia 2015 r. nowozatrudniony). Usługi na rzecz Schroniska realizował w okresach, co drugi dzień oraz był dostępny pod telefonem w godzinach popołudniowych i w dni świąteczne. W przypadkach nagłych, lekarz przyjeżdżał na wezwanie telefoniczne lub przyjmował zwierzęta w swoim prywatnym gabinecie weterynaryjnym.

Kastracją objęte były psy wytypowane przez Schronisko oraz każdorazowo weryfikowane pod względem stanu zdrowia przez lekarza weterynarii. Typowanie psów do kastracji realizowano wg założonego planu przez lekarza weterynarii, który docelowo założył objęcie tymi zabiegami jak największą liczbę psów. Ponadto kastrację przeprowadzano w przypadkach, gdy w umowach z gminami zapisano wykonanie tego zabiegu. Zabiegami kastracji i sterylizacji poddawane były również psy przekazywane do adopcji, chyba że przyszły właściciel nie chciał, aby taki zabieg został wykonany lub stan zdrowia i wiek zwierzęcia na to nie pozwalał. Każdy zabieg był wprowadzany do programu weterynaryjnego przez lekarza oraz odnotowywany w karcie ewidencyjnej zwierzęcia w rejestrze prowadzonym przez Schronisko.

(dowód: akta kontroli str. 84-110)

1.9. W badanym okresie dla każdego nowoprzyjętego psa Podmiot prowadzący zakładał „Kartę Ewidencyjną”, która zawierała m.in. takie elementy jak: kolejny numer ewidencyjny, datę przyjęcia, opis psa (płeć, rasę, maść), zleceniodawcę odłowienia zwierzęcia (samorząd gminny, z którym podpisał umowę), opis ogólnej kondycji fizycznej poszczególnych psów w momencie przyjęcia ich do schroniska, okres objęcia kwarantanną (standardowo wynosił 14 dni), opis zabiegów weterynaryjnych w trakcie pobytu w schronisku, datę zdjęcia z ewidencji z podaniem przyczyny (np. śmierci lub adopcji). Po okresie kwarantanny, każdy pies otrzymywał

numer ewidencyjny, zawieszany na obroży. Ponadto, zgodnie z § 6 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 23.06.2004 r., Podmiot prowadzący prowadził wykaz psów przebywających w Schronisku, zawierający wszystkie wymagane dane. Prowadzono również wykaz zwierząt odłowionych i dostarczonych do Schroniska zawierający m.in. datę i liczbę odłowionych zwierząt, gminę z której zwierzę przyjechało oraz środek transportu.

(dowód: akta kontroli str. 111-115, 122-127)

Badania identyfikacji zwierząt, dokonane na wybranej próbie 210 psów pochodzących z trzech gmin (Ruciane Nida, Elk i Suraż) wykazały, że psy, którym nadano określony numer identyfikacyjny znajdowały się w boksie oznaczonym w karcie ewidencyjnej. Stwierdzono przy tym, że numer ten był przypisany do właściwej gminy, z której zwierzę zostało odłowione. Zagadnienia w zakresie ewidencjonowania zwierząt były również przedmiotem kontroli przeprowadzonych przez PIW w Pisz, w trakcie których nie stwierdzono nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 56-75, 120-121, 305-306)

1.10. W poszczególnych latach 2012-2015 dane dotyczące psów przebywających w Schronisku, wynikające z umów zawartych z gminami przez Zygmunta Dworakowskiego przedstawiały się następująco:

- liczba psów wg stanu na 1 stycznia, wynosiła odpowiednio 1341, 1991, 1583 oraz 1578, a wg stanu na 31 grudnia - 1991, 1583, 1578 i 1498,
- średnia liczba psów w boksie wynosiła 6 (od 1 do 6 w poszczególnych boksach),
- liczba psów przyjętych do Schroniska wynosiła - 1097, 1763, 756 i 724,
- liczba psów uśpionych, tzw. ślepych miotów – 3 (w 2014 r.),
- liczba psów adoptowanych wyniosła 198, 348, 307 i 380, co stanowiło 18%, 20%, 41% i 52% psów w stosunku do przyjętych w tych samych latach,
- liczba psów poddanych eutanazji – 3, 27, 11 i 13,
- liczba psów padłych – 188, 283, 214 i 175,
- liczba psów zbiegłych – 48, 149, 30 i 64,
- liczba psów wysterylizowanych/wykastrowanych wyniosła 53, 105, 214 i 71,
- liczba psów przekazanych do innego schroniska – 0, 70, 199 i 172.

(dowód: akta kontroli str. 116-120)

1.11. Jako przyczynę dokonania w latach 2014-2015 eutanazji 24 psów, lekarz wet. wpisywał w karcie ewidencyjnej psa, takie jak m.in.: „brak efektów leczenia”, „nieoperacyjny nowotwór odbytu”, „geriatryczny niedowład kończyn”, „porażenie tylnych kończyn i uszkodzenie kręgosłupa”. Każda decyzja o eutanazji była podejmowana przez lekarza indywidualnie i zależała ona przede wszystkim od stanu zdrowia zwierząt, tj. braku możliwości ich wyzdrowienia oraz cierpienia jakiego zwierzę doznawało w wyniku choroby.

W udzielonej informacji oraz wyjaśnieniach lekarz weterynarii podał, że:

- do eutanazji psów użyto leku Morbital w ilości: 1270 ml (średnio 1,35 ml/kg masy ciała) w 2014 r. i 998 ml (średnio 1,54 ml/kg masy ciała), a w 2015 r. w dawce zalecanej 1-2 ml na 1 kg masy ciała,
- przed eutanazją stosowano leki uspokajające Vetaxyl i Sedalin. Ewidencja stosowanych leków do eutanazji i ich rozchód są udokumentowane w programie komputerowym „Klinika XP”, obsługującym Gabinet Weterynaryjny w Pisz.
- dozowanie Morbitalu w każdym przypadku jest indywidualne i zależy od: wagi, stanu zdrowia, sposobu podawania leku oraz indywidualnej reakcji zwierzęcia na lek.

(dowód: akta kontroli str. 133-140)

Zatrudniony od grudnia 2015 r. lekarz wet. prowadził rejestr zwierząt poddanych eutanazji, w którym opisywał stan zwierzęcia, przebieg leczenia, zastosowane leki, rodzaj, dawkę i sposób podania środka powodującego eutanazję oraz leku uspokajającego. Środki wykorzystywane do eutanazji, tj. Morbital oraz leki uspokajające (ketamina), lekarz weterynarii ewidencjonował w rejestrze przychodu i rozchodu w którym odnotowywany był zakup środków (data, rodzaj, ilość, nr dokumentu księgowego) oraz rozchód (data, nr ewidencyjny psa, opis jego wyglądu, waga psa, ilość zużytego środka do eutanazji, stan magazynowy środka jaki pozostał).

Ewidencja rozchodu leków wykorzystywanych do eutanazji przechowywana była przez lekarza weterynarii, do którego pracownicy i właściciele Schroniska nie mieli dostępu. Leki natomiast przechowywane były w gabinecie lekarskim w kasetce zamykanej na klucz, do której dostęp miał tylko lekarz weterynarii.

W/w lekarz wyjaśnił, że opieka weterynaryjna sprawowana jest również poza godzinami pracy (w dni wolne od pracy, święta, a także w godzinach nocnych).

(dowód: akta kontroli str. 127-140 i 84)

1.12. W badanym okresie w Schronisku było 225 zgonów psów w 2014 r. i 188 w 2015 r. (wliczając zabiegi eutanazji). Spowodowane one były przez padnięcia (odpowiednio 214 i 175) oraz zagryzienia (59 w 2014 r. i 49 w 2015 r.). Jako przyczyny padnięć wykazywano najczęściej „padnięcie geriatryczne” i „niewydolność sercowo-naczyniową”. Natomiast zagryzienia, jak wyjaśnił Zygmunt Dworakowski, były wynikiem pobudzenia psów po wizytacji osób z zewnątrz (przeprowadzających kontrole oraz chcących adoptować zwierzęta).

W badanym okresie wskaźnik śmiertelności psów, liczony jako stosunek liczby zmarłych zwierząt do liczby zwierząt, które przebywały w Schronisku na początku roku, powiększony o liczbę zwierząt przyjętych, zmniejszył się z 9,6% w 2014r. do 8,2% w 2015r.

W Schronisku prowadzono rejestr zwierząt padłych z opisem przyczyny i datą zgonu oraz numerem psa. W sprawie odbioru i likwidacji odpadów zwierzęcych i padłych zwierząt Schronisko miało podpisaną umowę⁵ z firmą zajmującą się ich utylizacją. Na podstawie dokumentów handlowych z przewozu produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego kategorii I wynikało, że w 2014 r. firma „Struga” z którą była podpisana umowa, odebrała 372 psy o łącznej wadze 9950 kg, natomiast w 2015 r. 338 psów o łącznej wadze 9170 kg. Ilości padłych zwierząt przekazane do utylizacji odpowiadały ilościom wykazanim w ewidencji.

(dowód: akta kontroli str. 116-131 i 323)

1.13. W badanym okresie obowiązywało łącznie 168 umów cywilnoprawnych zawartych przez Podmiot prowadzący z jednostkami samorządu terytorialnego. Różnorodny był sposób dokonywania rozliczeń finansowych w nich określony. I tak:

- W 111 umowach zawartych z 64 gminami określono opłatę jednorazową za odłowienie, transport i utrzymanie 1 sztuki bezdomnego zwierzęcia w schronisku. Wysokość tych opłat wynosiła od 1100 zł do 4000 zł brutto. Łączna wartość środków finansowych otrzymanych od gmin z tego tytułu wyniosła 1.473.698,13 zł brutto.
- W 32 umowach zawartych z 22 gminami określono wynagrodzenie w formie miesięcznej opłaty ryczałtowej. Wysokość miesięcznego ryczałtu wynosiła od 2.200 zł do 16.605 zł brutto. Łączna wartość uzyskanych z tego tytułu środków finansowych wyniosła 1.325.323,38 zł.

⁵ Umowa z 15 listopada 2012 r. z firmą „Struga” S.A. jako odbiorcą odpadów

- W 24 umowach zawartych z 15 gminami określono wynagrodzenie w formie opłaty ryczałtowej za 1 dobę pobytu jednego psa w schronisku. Wysokość stawek wynosiła od 4,8 zł brutto do 15 zł brutto, a wpływy z tego tytułu łącznie 372.514,72 zł.

Z wyjaśnień udzielonych przez Zygmunta Dworakowskiego wynikało, że umowy zawiera dana gmina na warunkach, które są do przyjęcia zarówno dla niej jak i dla Schroniska.

1.13.1 W obowiązujących 168 umowach zawartych przez Zygmunta Dworakowskiego na wylapywanie, transport i utrzymanie bezdomnych zwierząt, określono m.in. następujące warunki (dane liczbowe dotyczą umów obowiązujących w trakcie danego okresu):

- zapewnienie codziennego wyżywienia i odpowiednich warunków bytowych (we wszystkich umowach),
- zapewnienie opieki weterynaryjnej (84 w 2014 r., 63 w 2015 r. i 49 w 2016 r.),
- prawo zamawiającego do kontroli wykonawcy usługi w zakresie realizacji warunków umowy (5 w 2014 r., 6 w 2015 r. i 1 w 2016 r.),
- obowiązkowa sterylizacja i kastracja odłowionych i utrzymywanych zwierząt bezdomnych w schronisku (19 w 2014 r., 27 w 2015 r. i 26 w 2016 r.),
- sterylizacja i kastracja bezdomnych zwierząt oddawanych do adopcji (5 w 2014 r., 7 w 2015 r. i 5 w 2016 r.),
- obowiązek zapewnienia środka transportu (samochodu) przystosowanego do przewozu bezdomnych zwierząt (58 w 2014 r., 45 w 2015 r. i 42 w 2016 r.),
- obowiązek zapewnienia urządzeń do wylapywania bezdomnych zwierząt (58 w 2014 r., 45 w 2015 r. i 42 w 2016 r.),
- obowiązek prowadzenia ewidencji odłowionych i umiejscowionych zwierząt bezdomnych (31 w 2014 r., 37 w 2015 r. i 26 w 2016 r.),
- obowiązek znakowania psów, w tym czipowania (8 w 2014 r., 14 w 2015 r. i 14 w 2016 r.),
- obowiązek podejmowania działań na rzecz pozyskiwania nowych właścicieli dla bezdomnych zwierząt, bez obowiązku zawierania umów adopcyjnych (37 w 2014 r., 36 w 2015 r., i 29 w 2016 r.),
- obowiązek zawierania umów adopcyjnych (5 w 2014 r., 3 w 2015 r. i 1 w 2016 r.).

Z udzielonych przez Zygmunta Dworakowskiego wyjaśnień wynikało, że zakres usług w umowach, który musi być przez niego realizowany, określają poszczególne gminy. One też decydują jakie chcą dodatkowe usługi.

(dowód: akta kontroli str. 183-251)

1.13.2. Analiza wybranych do kontroli NIK faktur wystawionych przez Podmiot prowadzący jednostkom samorządu terytorialnego (70 wystawionych w maju 2014 r. i 51 w kwietniu 2015 r.) wykazała, że w 120 przypadkach stawki w nich określone oraz wartość zrealizowanych usług były zgodne z warunkami umów zawartych z poszczególnymi podmiotami. Na podstawie losowo wytypowanych kontrahentów stwierdzono, że do faktur⁶ załączano zestawienia określające stan zwierząt

⁶ 15 przypadków z maja 2014 r. (gminy: Supraśl, Nowogród, Szepietowo, Ruciane Nida, Elk, Kolszki, Wasilków, Kruklanki, Mońki, Wysokie Mazowieckie, Łochów, Gródek, Choroszcz, Jedwabne, Biała Piska i 16 przypadków z kwietnia 2015 r. (gminy: Izbica Kujawska, Chrostkowo, Nowogród, Wielbark, Gródek, Ruciane Nida, Łapy, Pomiechówek, Elk, Lubraniec, Szudziałowo, Nowe Miasto Nad Pilicą, Łochów, Kruklanki, Wysokie Maz. i Wasilków).

Ustalono
nieprawidłowości

w danym okresie rozliczeniowym, w tym ilość zwierząt przyjętych i zdjętych z ewidencji oraz liczbę wykonanych zabiegów kastracji lub sterylizacji.

W jednym przypadku błędnie określono stawkę za utrzymanie psa w okresie jednego miesiąca. W fakturze wystawionej przez Zygmunta Dworakowskiego dla Gminy Kruklanki (nr 219/2015 z 30 czerwca 2015 r.) zastosowano stawkę jednostkową z tytułu utrzymania 1 psa w kwocie 150 zł brutto, podczas gdy w umowie z dnia 4 marca 2015 r. zawartej z Gminą Kruklanki stawka ta została określona na kwotę 135 zł brutto. Ponadto sytuacja ta miała również miejsce w ośmiu innych fakturach wystawionych za miesiące: kwiecień, maj, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad i grudzień 2015 r. Łączna wartość zawyżonej kwoty do zapłaty wyniosła 1215 zł. Kwota ta została zwrócona w dniu 3 marca 2016 r. na konto Urzędu Gminy Kruklanki.

(dowód: akta kontroli str. 252-282)

1.13.3. Na podstawie ewidencji księgowej, prowadzonej na zlecenie poza siedzibą kontrolowanego podmiotu ustalono, że w badanym okresie wydatki związane z prowadzeniem działalności związanej ze Schroniskiem dla Bezdomnych Zwierząt wyniosły:

- w 2014 r. łącznie 387.998,18 zł netto, w tym 73.569,41 zł z tytułu wynagrodzeń w gotówce i naturze oraz 314.428,77 zł netto w ramach pozostałych wydatków (w tym 14.300,47 zł na wyżywienie),
- w 2015 r. łącznie 401.440,32 zł netto, w tym 101.897,33 zł z tytułu wynagrodzeń w gotówce i naturze oraz 299.542,99 zł w ramach pozostałych wydatków (w tym 12.329,48 zł na wyżywienie).

Koszty utrzymania bezdomnych zwierząt w latach 2014-2015 były następujące:

- roczny koszt utrzymania ogółem: 387.998,18 zł w 2014 r. i 401.440,32 zł w 2015 r.,
- średni dzienny koszt utrzymania ogółem: 1.063,01 zł w 2014 r. i 1.099,84 zł w 2015 r.,
- dzienny koszt utrzymania 1 szt. bezdomnego zwierzęcia (wyliczony jako iloraz średniego dziennego kosztu utrzymania wszystkich zwierząt oraz średniej liczby zwierząt przebywających dziennie w schronisku): 0,68 zł netto⁷ w 2014 r. i 0,72 zł netto w 2015 r.

W udzielonych wyjaśnieniach, dotyczących dziennego kosztu utrzymania jednego bezdomnego zwierzęcia, Zygmunt Dworakowski stwierdził, że „Kalkulacja kosztów w stawkach jednorazowych, miesięcznym ryczałcie czy w stawce za jedną dobę utrzymania bezdomnego zwierzęcia określanych dla gmin w składanych ofertach, jak również podpisywanych umowach opiera się na podstawie faktycznie ponoszonych kosztów. Nie wszystkie z tych kosztów są ewidencjonowane, dlatego kalkulacja dokonana w oparciu o te ewidencjonowane może sprawiać wrażenie, że są one niskie. Nie jest to prawda. Kosztami, które należało doliczyć rzeczywiście do tych ujętych w ewidencji są również dodatkowo produkty pochodzące z własnego gospodarstwa rolnego, tj. np. zboże, słoma i siano, ponadto woda z naszego ujęcia prywatnego, własna praca nie wliczana do kosztów, a także podatki, które płacimy od ziemi i budynków. W ramach prowadzonej działalności nie wliczałem ponadto pieniędzy prywatnych, które wydałem w ciągu kilku lat na budynki i obiekty budowlane. Jestem oszczędny i racjonalny w prowadzeniu tej działalności

⁷ Określono kwotę netto z uwagi na przedstawienie do kontroli NIK danych z ewidencji księgowej dotyczących poniesionych wydatków bez obciążeń fiskalnych (podatków).

gospodarczej, więc kupuję np. taniej wędliny dla psów. Muszę kalkulować również zysk z tak ciężkiej pracy”.

(dowód: akta kontroli str. 283-297 i 316-318)

Ocena częściowa

Schronisko jest zorganizowane zgodnie z wymaganiami weterynaryjnymi określonymi w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 czerwca 2004 r. Podmiot prowadzący zapewnił właściwe warunki bytowania psów w Schronisku, zabezpieczając im legowiska chroniące przed zimnem, wiatrem oraz wyeliminowano nadmierne zagęszczenie w boksach, a także uniemożliwiono niekontrolowane przemieszczanie się psów. Stworzono też wybiegi dla psów, a także wydzielono osobne boksy dla samic z oseskami oraz pomieszczenia dla psów leczonych i chorych. Zapewniono właściwy stan techniczny i sanitarny Schroniska, opiekę weterynaryjną oraz warunki karmienia zwierząt. W sposób prawidłowy ewidencjonowano i znakowano przyjęte do Schroniska zwierzęta, jak również zabiegi, którym je poddawano. Powyższe ustalenia wskazują też na prawidłową realizację wniosków pokontrolnych zawartych w wystąpieniu pokontrolnym z dnia 19 grudnia 2012 r. po kontroli przeprowadzonej w Schronisku (numer kontroli P/12/193). Środki publiczne (poza jednym przypadkiem, gdzie pomyłkowo zastosowano niewłaściwą stawkę jednostkową, ale dokonano zwrotu nienależnie pobranego wynagrodzenia) uzyskane w ramach realizacji usług wynikających z zawartych umów z gminami odnosiły się do liczby zwierząt oddanych pod opiekę i uwzględniały określone w nich stawki.

2. Działalność adopcyjna Schroniska

Opis stanu
faktycznego

2.1. Zasady i wymogi adopcji zwierząt ze Schroniska określono w obowiązującym „Regulaminie schroniska dla bezdomnych zwierząt Radysach”, który wprowadzał m.in. następujące warunki:

- psy przebywające w Schronisku mogły być oddane nowym właścicielom nie wcześniej niż po upływie 14 dni od przyjęcia psa do schroniska (z wyjątkiem szczeniąt),
- psy mogły być wydane po zaszczepieniu przeciwko wściekliznie, a szczenięta przeciwko innym chorobom zakaźnym,
- każda osoba odbierająca psa ze schroniska zobowiązana była do podpisania umowy adopcyjnej,
- dotychczasowi właściciele mieli prawo do odbioru zwierząt po udokumentowaniu lub po uwiarygodnieniu prawa własności,
- schronisko nie pobierało opłat za adoptowane ze schroniska psy.

Jak wskazano w punkcie 1.13.1 wystąpienia, obowiązek podejmowania działań na rzecz pozyskiwania nowych właścicieli dla bezdomnych zwierząt (bez obowiązku zawierania umów adopcyjnych) zawarto w 37 umowach obowiązujących w 2014 r., 36 w 2015 r. i 29 w 2016 r., zaś wymóg sterylizacji i kastracji oddawanych do adopcji zawarto w 5 umowach obowiązujących w 2014 r., 7 w 2015 r. i 5 w 2016 r. – spośród 168 umów obowiązujących w latach 2014-2016 (do dnia 03.03.2016 r.). Umowy nie przewidywały „premi” za udane adopcje.

(dowód: akta kontroli str. 141-149 i 183-246)

2.2. W okresie objętym kontrolą Schronisko przekazało do adopcji 687 psy, z tego 307 w 2014 r. (stanowiło to 41% psów przyjętych w tym roku do Schroniska) oraz 380 w 2015 r. (odpowiednio 52%) Zapisy odnośnie adopcji psa umieszczano w rubryce „data zdjęcia z ewidencji” w Karcie Ewidencyjnej. Dodatkowo w badanym okresie właściciel prowadził rejestr zwierząt adoptowanych, zawierający dane osobowe osoby adoptującej wraz z adresem oraz datę adopcji z numerem psa.

Na podstawie przykładowej umowy adopcyjnej jednego psa stwierdzono, że nowego właściciela zobowiązano m.in. do zapewnienia zwierzęciu wyżywienia, wody, schronienia, zaopatrzenia zwierzęcia w obrozę z adresem i numerem telefonu, nie poddawania zwierząt eksperymentom medycznym. Z ewidencji psów oddanych do adopcji wynika, że były one adoptowane zarówno przez osoby prywatne, jak i fundacje. Psy oddawane do adopcji były szczepione przeciw wściekliznie, natomiast kastracją i sterylizacją zwierząt obejmowano psy przekazywane do adopcji, chyba że przyszły właściciel nie chciał aby taki zabieg został wykonany lub stan zdrowia i wiek zwierzęcia na to nie pozwalał. Za psy adoptowane ze Schroniska nie pobierano żadnej opłaty. Nie zaewidencjonowano przypadków psów zaadoptowanych, które wróciły do Schroniska. Przy działaniach adopcyjnych byli zaangażowani wolontariusze, którzy m.in. wyprowadzali psy na spacer, pomagając przy tym zapoznać się z danym psem, który nowi właściciele chcieli zaadoptować.

Schronisko prowadziło akcje informacyjne i promujące adopcję. W tym celu utworzono stronę internetową⁸ oraz konto użytkownika na portalu społecznościowym facebook, gdzie zamieszczone były zdjęcie, wiek zwierzęcia oraz nr identyfikacyjny. Na dzień oględzin strony internetowej (5 lutego 2016 r.) zamieszczonych było 465 ogłoszeń z czego 203 dotyczyły samic, a 262 samców.

(dowód: akta kontroli str. 111-113, 116-119, 141-143, 146-169, 180 i 323)

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność Podmiotu prowadzącego w zakresie adopcji zwierząt. W badanym okresie uzyskano bowiem dobry wskaźnik adopcji psów w stosunku do ich liczby przyjętych w poszczególnych latach do Schroniska. Wynikało to przede wszystkim ze skutecznych akcji informacyjnych i promujących adopcję, zarówno w formie prowadzonych katalogów zwierząt, jak i w internecie.

3. Działalność w zakresie wyłapywania bezdomnych zwierząt

Opis stanu faktycznego

3.1. W badanym okresie Zygmunt Dworakowski, prowadząc działalność w zakresie odławiania, transportu i utrzymania bezdomnych zwierząt w Schronisku na terenie 94 gmin, posiadał zezwolenia organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego (wójt, burmistrz) na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami na terenie 20 z nich. Zezwolenia te, uzyskane w latach 2007-2016, wydane zostały w trybie art. 7 ust. 1 pkt 3 i ust. 6 ww. ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach - na okres od 8 do 10 lat.

Ustalone nieprawidłowości

W badanym okresie Zygmunt Dworakowski, prowadząc na terenie 74 gmin działalność w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami (polegającą na odławianiu, transporcie i utrzymaniu bezdomnych zwierząt w Schronisku), nie posiadał na tę działalność wymaganych zezwoleń organów wykonawczych tych gmin⁹, wydanych w trybie art. 7 ust. 1 pkt 3 i ust. 6 ww. ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

Z wyjaśnień udzielonych przez Zygmunta Dworakowskiego wynikało, że podpisując umowy z gminami informował o wymogu uzyskania stosownych zezwoleń, których nie udało mu się wyegzekwować od wszystkich z nich. Zadeklarował, że wystąpi o uzyskanie brakujących zezwoleń.

(dowód: akta kontroli str. 298, 183-246, 250 i 8-9)

⁸<https://www.facebook.com/Schronisko-dla-Bezdomnych-Zwierz%C4%85t-w-Radysach>, <http://www.schroniskodworakowscy.pl/index.php/adopcje>

⁹ W badanym okresie najwięcej psów odłowiono, a tym samym uzyskano najwyższe z tego tytułu przychody w przypadku gmin: Nowogród, Dąbrowa Białostocka, Szepietowo, Łomża, Śidra i Turośń Kościelna oraz Mieście Augustów.

Zygmunt Dworakowski posiadał decyzję PLW z 20.07.2012 r. stwierdzającą, że prowadzona przez niego działalność w zakresie transportu zwierząt wykonywanego w związku z prowadzeniem Schroniska spełnia wymagania weterynaryjne przewidziane dla tego typu działalności i nadającą Podmiotowi prowadzącemu w związku z tą działalnością numer weterynaryjny 28162802. Ponadto posiadał dwa zezwolenia dla przewoźnika, wydane 20.07.2012 r. (na rzecz Schroniska i imienne) przez PLW, określającego rodzaj zwierząt (psy i koty) oraz środki transportu (Fiat Ducato 2 szt. i Mercedes Benz Vito).

Z wyjaśnień udzielonych przez Zygmunta Dworakowskiego wynikało, że wszystkie samochody do przewozu zwierząt były kontrolowane przez PIW w Piszcu i nie było uwag. Jeden z samochodów należy do niego, a dwa do Grażyny Dworakowskiej. Stwierdził przy tym, że użyczają ich sobie wzajemnie i nieodpłatnie.

(dowód: akta kontroli str. 299-304 i 250)

3.2. W badanym okresie obowiązywało 168 umów zawartych z gminami m.in. na wyłapywanie i transport bezdomnych zwierząt (w tym obowiązujących m.in. od roku do lat trzech)¹⁰. W części z nich (w 58 umowach obowiązujących w 2014 r., 45 w 2015 r. i 42 w 2016 r.) określono warunki, zgodnie z którymi Podmiot prowadzący był zobowiązany do zapewnienia samochodu przystosowanego do przewozu bezdomnych zwierząt oraz użycia do ich wyłapywania profesjonalnego sprzętu, który nie stwarzał zagrożenia dla ich życia i zdrowia oraz nie zadawał im cierpienia.

(dowód: akta kontroli str. 183-246 i 256)

Podmiot prowadzący spełniał warunki określone w zezwoleniach wydanych przez organy wykonawcze gmin oraz w zawartych umowach. W szczególności:

- prowadził działalność w taki sposób, aby nie stwarzało zagrożenia dla życia i zdrowia mieszkańców,
- używał przy wyłapywaniu bezdomnych zwierząt urządzeń i środków nie stwarzających zagrożenia dla ich życia i zdrowia, ani nie powodujących cierpienia,
- transport odłowionych zwierząt odbywał się przy użyciu zaadaptowanych do tego celu trzech samochodów¹¹ (jeden z nich był własnością Zygmunta Dworakowskiego). Pojazdy te spełniały warunki określone w art. 24, ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt¹² i były ujęte w zezwoleniu dla przewoźnika typu I¹³,
- wyłapywanym zwierzętom zapewniono opiekę weterynaryjną.

W trakcie kontroli NIK stwierdzono, że:

- klatki transportowe w pojazdach były stabilne, a ich konstrukcja zapewniała możliwość swobodnego ruchu zwierzętom,
- środkiem transportu były czyste, posiadały aktualną adnotację o przeprowadzonej dezynfekcji,
- dokumentacja środków transportowych jednoznacznie określała z jakiego terenu zwierzęta były odłowione i na czyje zlecenie,
- w pojeździe znajdowała się kopia zezwolenia dla przewoźnika typu I.

¹⁰ Analiza faktur za maj 2014 r. wykazała m.in., że usługi realizowano również w ramach jednorazowego zlecenia (m.in. w Makowie Maz i Kolnie)

¹¹ Stan na dzień 10 lutego 2016 r.

¹² Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm.

¹³ Zezwolenie dla przewoźnika nr PL 28162802 dla pojazdów Fiat Ducato nr rej. NPI 2H50 i nr rej. NPI 7W 90, Mercedes VITO nr rej. NPI 2P50,

Kierowcy obsługujący środki transportu w Schronisku posiadali licencje do przewozu zwierząt¹⁴ wydane przez PLW po ukończeniu szkoleń z zakresu właściwej opieki nad transportowanymi zwierzętami.

Środki transportu drogowego przeznaczonego do przewozu zwierząt na odległość powyżej 50 km były również przedmiotem dokonanej w dniu 19 października 2015 r. kontroli PIW¹⁵. Nie stwierdzono naruszenia przepisów uoz oraz rozporządzenia Rady (WE)¹⁶ w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań.

Z informacji uzyskanej od PLW w Piszcu wynikało, że zezwolenie na transport zwierząt zostało wydane dla Zygmunta Dworakowskiego, który zajmuje się transportem bezdomnych zwierząt dla podmiotu nadzorowanego „Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt” w Radysach. Przy jego wydaniu nie sprawdzano i nie brano pod uwagę czyją własnością są środki transportu, gdyż w ocenie PLW forma własności nie ma znaczenia, a zgodnie z obowiązującymi przepisami odstąpiono od wykazania środków transportu, które poddawane są odrębnymi kontrolami w zakresie spełnienia przez nie określonych prawem wymogów.

(dowód: akta kontroli str. 5-13, 170-179, 299-302 i 319-322)

Ocena częściowa

Podmiot prowadzący zapewnił odpowiednie środki transportu przystosowane do przewozu zwierząt i właściwe urządzenia do ich wylapywania, a pracownicy realizujący ten zakres usług posiadali wymagane kwalifikacje, potwierdzone przez Powiatowego Lekarza Weterynarii. Naruszone zostały jednak wymogi ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, gdyż prowadząc działalność w zakresie odławiania zwierząt Podmiot prowadzący nie uzyskał zezwoleń w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami na terenie 74 gmin pomimo, że zawarł z nimi umowy na odławianie i transport bezdomnych zwierząt.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁷, wnosi o:

1. Dokonywanie odławiania, transportu i utrzymania zwierząt w Schronisku wyłącznie na podstawie ważnych zezwoleń na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami w każdej gminie, z którą Podmiot prowadzący zawarł umowę na tę działalność.
2. Trwałe zabezpieczenie ogrodzenia Schroniska w części wykonanej z siatki drucianej, uniemożliwiające jej uszkodzenie.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Olsztynie.

¹⁴ nr 64/2814/2011, nr 168/14/14/15,

¹⁵ Protokół kontroli 7/tr/2015 z 19 października 2015 r. środka transportu drogowego przeznaczonego do przewozu zwierząt na odległość powyżej 50 km.

¹⁶ Nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r.

¹⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Olsztyn, dniakwietnia 2016 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Olsztynie

Kontroler
Janusz Dobek
Główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

.....
podpis